

DE STATEN VAN HET NEDERSTICHT. PROBLEMEN ROND SAMENSTELLING EN BEVOEGDHEDEN IN DE BISSCHOPPELIJKE PERIODE

Bespreking van: Bram van den Hoven van Genderen, *Het kapittel-generaal en de Staten van het Nedersticht in de 15e eeuw; Stichtse historische reeks 13* (Zutphen 1987), 208 blz.

De auteur behandelt één van de kernonderwerpen uit de geschiedenis van de provincie Utrecht. Ontstaan, samenstelling, taken, en werking van de vergaderingen van de Staten van Utrecht tot het begin van de 16e eeuw, komen aan de orde. De uitgebreide en voorzichtig geformuleerde beschouwingen over dit vertegenwoordigend standencollege zijn, mede door bestudering van zeer veel archiefmateriaal ten dele baanbrekend, ten dele stimulerend voor verder onderzoek.

De auteur toont aan, dat er niet precies onderscheid kan worden gemaakt tussen de begrippen „kapittel-generaal” en „Staten van het Nedersticht”. Wel constateert hij, dat er twee soorten vergaderingen bestonden, namelijk de vergaderingen van alle (dus generale) vijf Utrechtse kapittels van hoge geestelijken samen, en daarnaast een afzonderlijke reeks vergaderingen van die gezamenlijke kapittels met vertegenwoordigers van de Utrechtse stadsregering, en eventueel dan in combinatie met de adel of ridderschap uit het Nedersticht, en eventueel ook met vertegenwoordigers van de kleine steden Amersfoort, Rhenen en (na 1459) Wijk bij Duurstede. Deze tweede reeks vergaderingen, die ook wel veelvuldig „kapittel-generaal” werd genoemd, kreeg in de loop van de 15e eeuw steeds meer de benaming „Staten”.

Ook geeft de auteur belangrijke beschouwingen over de drie genoemde categorieën afzonderlijk, en dan natuurlijk vooral in hun relatie tot de bisschop, hun landsheer. Hierbij onderkent hij terecht, dat de kapittels het centrale element vormden bij het ontstaan, en de oudste geschiedenis van de Staten. Vandaar dat de auteur er beschouwingen aan vastkoppelt over de specifieke - nu eens conflictueuze, dan weer samenwerkende - relatie van de kapittels met de bisschop en de stad Utrecht.

Eerst iets over het baanbrekende, nieuwe, en instructieve van deze monografie, waarin voortdurend met succes het betoog kracht wordt bijgezet aan de hand van concrete gebeurtenissen uit de statengeschiedenis, ook al is dit boek door de auteur niet bedoeld als chronologische politieke geschiedenis. Van belang is bij voorbeeld de berekening van het totale aantal personen in en rond de kapittels. De auteur komt daarbij op ca. 140 kanunniken van de vijf kapittels gezamen-

lijk, met tenminste daarbij te voegen 180 vicarissen, 30 lagere kapittelfunctionarissen, en 500 personen die in de stad Utrecht op enigerlei wijze van de kapittels afhankelijk waren. Inderdaad, zij vormden niet alleen als immuniteiten, maar ook qua vermogen, aantal personen, en in hun status, kerkelijk en politiek een enorme macht in de stad. Oudmunster, S. Pieter, S. Jan, en S. Marie beschouwden ná 1200 het Domkapittel alleen nog als „primus inter pares” en accentueerden het gemeenschappelijke element.

Sommige paragrafen van het boek, met name die over de bisschoppen en de stadsgeschiedenis vormen een wat andere rangschikking van lang bekende feiten. Hetzelfde geldt voor kwesties als het voorzitterschap van de domdeken in het kapittel-generaal en de Staten namens de bisschop, en het ambt van secretaris van het Domkapittel. Daar staan bij voorbeeld weer verrassende en nieuwe beschouwingen tegenover, zoals over de nauwe band tussen het Utrechtse patriciaat en de ridderschap. Al even origineel en in feite de kern van het boek, vormt de statistische verwerking van de hoeveelheid vergaderingen van het kapittel-generaal en/of de Staten over de periode 1367 tot en met het begin van de zestiende eeuw. De hoge frekwentie van de vergaderingen en het verrassend uitgebreide, welhaast hybridische assortiment onderwerpen, waarover na drie vergaderingen werd gestemd, per kapittel waar het de gezamenlijke kapittels betrof, en per stand waar het de Staten betrof, verschaffen talloze nieuwe gegevens. De auteur weet zelfs in nogal wat gevallen nietszeggende, maar frekwente omschrijvingen in de bronnen als „ten behoeve van de Utrechtse kerk” of „ten behoeve van het vaderland” op te helderen, of althans te verduidelijken. De vraag blijft echter wanneer „kapittel-generaal” een vergadering van de 5 kapittels, of wanneer het een statenvergadering betekent.

Naast de bekende kerkelijke kwesties in het eigenlijke kapittel-generaal van de vijf kapittels en de uit de literatuur bekende algemeen vereiste instemming van de Staten bij de directe belastingheffing door de bisschop (met de meestentijds daaraan verbonden oorlogvoering en politiek) kwamen nog een groot aantal andere onderwerpen in de vergaderingen aan de orde. Het is allemaal niet zo onbekend, maar wordt hier voor het eerst systematisch en in verband geanalyseerd.

Staten- of kapittel-generaalbesluiten hadden overigens ondanks alle zelfbewustzijn die er uit sprak, in beginsel toch geen andere waarde dan consensus, dus instemmen met wat de bisschop wil. Geschiedschrijving over Staten en kapittel-generaal is uitsluitend mogelijk in hun relatie tot hun kerkvorst.

De archiefkast van het Domkapittel, 15de eeuw.
Foto: Centraal Museum Utrecht.

Andere onderwerpen dan de belastingkwesties zijn bij voorbeeld de contacten met andere vorsten en territoria en het functioneren van bisschoppelijke beambten, zoals de maarschalken. Tenslotte dienen ook de bemoeiingen met muntkwesties en de betrekkingen met de waterschappen te worden genoemd. In dit boek treft de hybridische verzameling onderwerpen waarmee de Staten zich bezig hielden. Maar dit vormt tevens het stimulerende karakter van het boek voor volgende onderzoekers, en mogelijk een element van discussie. Twee vragen rijzen namelijk. Is er een gemeenschappelijke grondslag van rechtstitels te vinden voor de bevoegdheden van de Staten, en zijn kapittel-generaal en Staten in de bronnen wel of niet van elkaar te onderscheiden? De studie van Van den Hoven van Genderen is zo belangrijk, en geeft zoveel stof tot discussie en verder onderzoek, dat het zinvol is nog aandacht te besteden aan institutionele kwesties.

II

Tegen het einde van de vijftiende eeuw hadden de Staten van het Nedersticht als college definitief vorm gekregen. Aarzelend begon sinds 1495 een eigen „notulering“ van de besluiten van de Staten en een definitieve financiële administratie ten teken dat zij nu echt een zelfstandig en geëmancipeerd college was geworden naast het kapittel-generaal. Het ambtelijk latijn bleef vooralsnog gehandhaafd. Hierbij heeft domsecretaris Michaël Keyen zeker administratief en

ambtelijk een essentiële rol gespeeld. In de archiefkast van het Domkapittel heeft hij (ca. 1496) in nieuw tussengetimmerde en tussengevoegde laden de oorkonden bijeengebracht, die de bevoegdheden van de Staten op dat ogenblik markeerden¹⁾. Het betekent bovendien, dat de onderwerpen uit die charters op dat ogenblik al decennia lang het aandachtsgebied van de Staten vormden. Om welke charters ging het, die de rechtstitels vormden voor het dwingende recht van consensus van de Staten met onderdelen van het bisschoppelijk/landsheerlijk bestuur?

Allereerst is daar de beroemde „Landbrief van 1375“. Daarbij maakte bisschop Arnold van Hoorn zich afhankelijk van kapittels, ridderschap en steden inzake belastingheffing, oorlogvoering, aanstelling van beambten en verpanding van goederen, en alle daarbij behorende politieke en juridische implicaties. Moderne historici als Enklaar, Rutgers, en nu Van den Hoven van Genderen accentueren de Stichtse landbrief van 1375 ook, maar dan vooral als eindpunt of als markeringspunt van de politieke ontwikkeling van de standen, die de landsheerlijke politiek wilden beïnvloeden. De Staten waren zelf - in tegenstelling blijkbaar tot de mening van moderne historici - zich er wel degelijk van bewust, dat die Landbrief van 1375 hun voornaamste staatsstuk was als basis van hun rechten. De akte werd dan ook als eerste en voornaamste grondslag van de rechten van de Staten gedeponeerd en bewaard.

De Stichtse landbrief van 1375 werd door alle latere bisschoppen in afzonderlijke oorkonden bevestigd. De kansloze elect Zweder van Culemborg bevestigde de Landbrief zelfs tweemaal. De tweede keer deed hij dat in 1425 tijdens zijn aanwezigheid in het kapittel-generaal van kapittels, ridders, knapen, stad en steden van het Nedersticht.

De bisschop verplichtte zich al snel, namelijk zeker sinds 1379, en bevestigd in 1425, om na oproep van zijn vervanger, de domdeken, zelf in de Staten te verschijnen.

Van de afzonderlijke statenleden zaten er verder geen akten in het archief, met uitzondering van twee akten betreffende Amersfoort. De een was de overeenkomst van de stad met raden van bisschop Jan van Arkel uit 1344 ter oplossing van geschilpunten. Deze akte bleef ná 1375 van belang vanwege de bepaling over de buitenburgers van Amersfoort. Zij vormden bij belastingheffing op het platteland een belangrijk element. Zou er uit Eemland nu wel of niet voldoende schatting komen? Burgers van steden (dus ook van Amersfoort) betaalden geen schattingen, maar verstreken leningen. Gold dit ook voor buitenburgers? Moesten die nu wel of niet schatting betalen? Daarbij speelde die akte van 1344 een rol. De andere akte behelste de bekende verpachting in 1399 door bisschop Frederik van Blankenheim van de tollén, de gruit, en de koppel in en rond Amersfoort, met toestemming van de kapittels. In feite erkenden de Staten achteraf de vervreemding van deze landsheerlijke rechten. De Landbrief schreef dit voor.

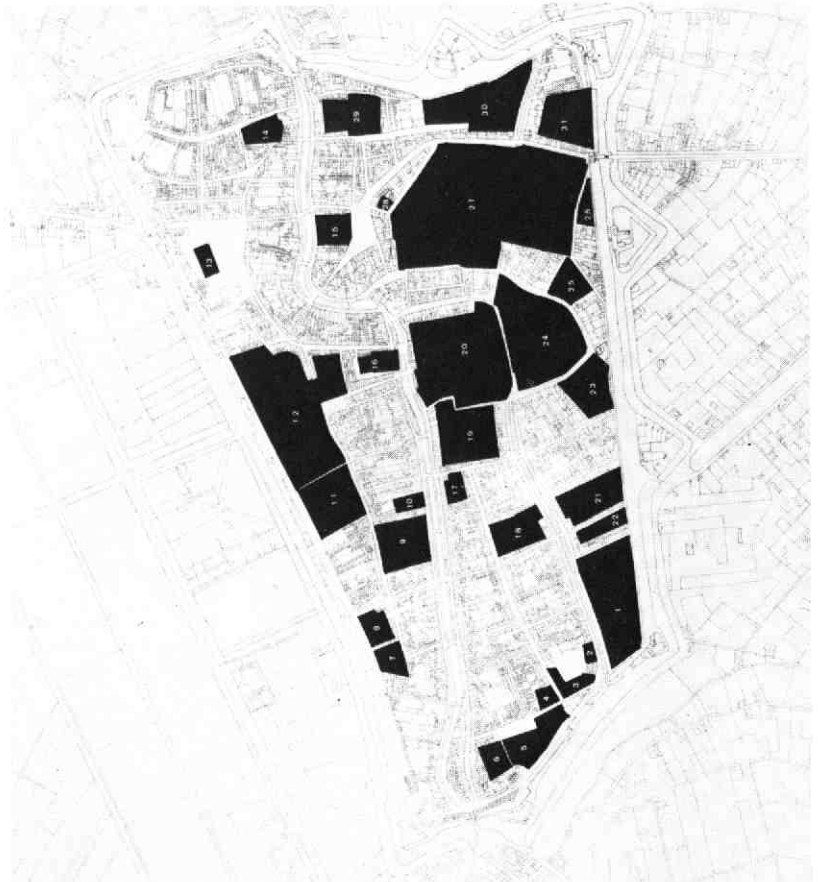
Een uitwerking van de Landbrief vormden twee andere bisschoppelijke oorkonden uit 1393 en 1425,

waarbij achtereenvolgens Frederik van Blankenheim en Zweder van Culemborg beloofden geen oorlog te zullen voeren zonder toestemming van respectievelijk de kapittels en het kapittel-generaal, bedoeld zijn de Staten.

Een andere uitwerking van de Landbrief betrof de bisschoppelijke functionarissen, vooral in samenhang met het grondgebied van het Sticht, en dan ook nog met terugwerkende kracht. In een akte uit 1331 wordt benoeming en ontslag geregeld van een drost op kasteel Diepenheim in het Oversticht. Diepenheim was in 1331 door bisschop Jan van Diest gekocht met de opbrengst van de verpanding van een rente uit de landsheerlijke tol te Rhenen. Met behulp van de kapittels en de stad Utrecht heeft bisschop Florens van Wevelinckoven in 1382-1383 de verpanding ingelost. De Staten bewaarden ook hiervan de oorkonden als een soort ondersteuning van hun rechtstitels. Van den Hoven die het verschijnsel signaleert en analyseert noemt echter bovenstaande rechtsgrond uit 1331 niet. Akten van eedafleggingen door maarschalken van Eemland uit 1379 en 1380 werden door de Staten eveneens bewaard als rechtsgrond voor hun betrokkenheid bij de landsheerlijke ambtenaren. Ook de vaststelling van de Utrechtse muntwaarden in vergelijking met de waarde van „buitenlandse“ mun-

ten was iets, waartoe de bisschop de consensus van de Staten nodig had (Van den Hoven, p. 122-127). Dat was op grond van een akte uit 1363²). De toenmalige krachtige bisschop Jan van Arkel had kapittels en ridderschap bij de regeling ervan betrokken. Het was dus een akte vóór het magische jaar 1375, en mede een grondslag van het consensusrecht van de Staten ten opzichte van het bisschoppelijk bestuur. Het is echter veelbetekend dat de bekende „compositio“ of „overdracht“, overeenkomst van 1364, het programma van eisen van de standen en een omschrijving van hun rechten tegenover het bisschoppelijk bestuur, na 1375 helemaal niet werd beschouwd als te behoren tot de oorkonden van de Staten. Die overdracht (overeenkomst) van 1364 was alleen onderling tussen de kapittels, Utrecht en Amersfoort gesloten, terwijl de rechten van de Staten juist berustten op hun gezegelde overeenkomsten met de bisschop.

Alle auteurs over de statengeschiedenis, die de „compositio“ van 1364 er bij betrokken, hebben gelijk voor zover die overeenkomst inhoudelijk een belangrijke factor in de voorgeschiedenis van de Staten vormde, maar na 1375 behoorde deze niet tot hun officiële rechtstitels. Over de functie en taakuitoefening van de bisschop kregen de Staten pas in 1517 een

Zwart aangeduid de geestelijke bebouwing van de stad Utrecht op het einde van de middeleeuwen (uit: J. E. A. L. Struick, *Het recht van Trecht, Jaarboek Oud-Utrecht* 1972, pag. 31).

reeks oorkonden onder hun beheer, die zowel betrekking hadden op de inwilliging van hun eisen als op de komst van bisschop Philips van Bourgondië, die via een procedure van afstand (resignatie) van zijn voorganger Frederik van Baden, buiten kapittels en Staten om door de paus was benoemd.

Ook de rechtsgrond van andere onderwerpen, die de auteur bij zijn onderzoeken aantrof en knap analyseerde, is terug te vinden in het corpus van statenoorakonden in het Domarchief, zoals dat omstreeks 1500 op institutionele gronden was bijeengevoegd.

Een sterk gedeelte van het boek wijdt de auteur aan de bemoeiingen van bisschop en Staten met de Lekdijk Bovendams en de Hinderdam. De basisdocumenten zijn de „Lekdijksbrief“ van 1323, gegeven door de bisschop in samenwerking met de kapittels, het gemene land, en de stad Utrecht, en de oprichtingsoorkonde van de Hinderdam in 1437. Bij de „Lekdijksbrief“ hoorde een lijst uit 1419 van onderhoudplichtigen en van de breedte der dijkvakken, opge maakt door dijkgraaf Peter van Zuilen. Verdere verbeteringen en verfijningen sinds het midden van de 14e eeuw van het gehele waterschapssysteem in het Nederkwartier waren nodig door de immer problematische, maar onvermijdelijke afwatering op Holland. Zij vormden tevens een element in de handhaving van het territorium. Het lag dus voor de hand, dat de Staten zich controlerend, beleidsmatig en regelend bezig hielden met het bestuur, dat voortvloeide uit de oudste regelingen op dit terrein. Grondslag vormde de overeenkomst van 1363 tussen ruwaard Albrecht van Holland, het hoogheemraadschap Rijnland en „de goede luyden van Utrecht“. Duidelijk is in ieder geval, dat de Staten zich na 1375 daarmee identificeerden en ook deze en de navolgende documenten daarover als hun rechtstitels beschouwden.

In 1363 was de afwatering van Nederstichts water onder betaling helemaal naar het Hollandse Spaarndam mogelijk gemaakt. Dat was een enorme afstand, en bleek eigenlijk alleen voor het „aen 't ende van den lande“ liggende grootwaterschap van Woerden van nut. Voor de rest van west-Utrecht bleef het problematisch. In 1376 werd daarom door hoge Utrechtse geestelijken, edelen en plaatselijke geërfden een college ingesteld voor de watergangen tussen de Hollandse IJssel en de Oude Rijn. Dat was in Hollandse richting, zoals in 1363 in algemene zin mogelijk was gemaakt. De Staten achtten zich meteen de representanten en toezichhouders op dit gemêleerd samengestelde „heemraadschap“. Al snel bleek de afwatering naar de „eigen“ Vecht toch de meest geëigende methode te zijn, in het bijzonder voor de polders en watergangen ten zuiden en westen van de stad Utrecht. Zo waren noch de afwatering, noch het „hoogheemraadschap“ levensvatbaar.

In 1385 hebben daarom de Staten en de plaatselijke geërfden of landgenoten van onder meer Jutphaas en Heikop van de bisschop de bekende toestemming gekregen om de zeer lange en ingewikkelde afwatering van de Heikop of Lange Vliet naar de Vecht bij Breukelen aan te leggen en te onderhouden. Bisschop Frede-

rik van Blankenheim heeft in 1410 de regeling aangevuld.

In al deze instellingsakten van dijk- en afwateringsbeheer werden aan de standen concessies verleend in combinatie met de geërfden/representanten zelf, en werden zij bij het beheer betrokken. Genoemde instellingsakten vormden dus de formele rechtsgrond bij uitstek voor de blijvende betrokkenheid van de Staten bij Lekdijk Bovendam, de Hinderdam, en de Heikop. Van den Hoven (p. 132-134) accentueert het ontbreken van formele bevoegdheden van de staten als zodanig waar het het hoogheemraadschap van de Lekdijk *benedendams* betrof. Gerechtsheren hadden er de overhand, speciaal de burggraaf van Montfoort. Deze onderhield wel precies geregelde contacten met de Staten en verscheen er tenslotte zelf ook.

De bemoeiingen met Montfoort, om de leenrechtelijke en politieke verbondenheid van stad en burggraafschap te accentueren, berustten op het feit, dat bisschoppelijke beleningen sinds 1387 bij herhaling in de statenvergadering plaats vonden, en de akten daarvan bij de rechtstitels van de Staten behoorden. Tot zover de rechtsgrond van de bevoegdheden van de Staten.

Vergeleken met het boek van Van den Hoven van Genderen, is er een accentverschuiving mogelijk wat betreft de ontwikkeling naar de uiteindelijke „echte“ statenvergadering. Zeer terecht stelt de auteur, dat in 1426 de term „de drie staten“ voor het eerst wordt gebruikt³). Dat was tijdens het verwarde Utrechtse schisma. De term werd - aldus concludeert Van den Hoven terecht - toen gebruikt door de domdeken in verband met een algemene bestuursregeling in crisistijd, waarbij de Staten werden betrokken. Lezing en bestudering van boek en bronnen van Van den Hoven versterken de indruk, dat sedert het midden van de 14e eeuw, en het grootste gedeelte van de 15e eeuw tot omstreeks 1490 de gezamenlijke vergaderingen van de vijf kapittels als de grondslag en ruggraat gezien moeten worden in de ontwikkeling van de Staten.

Als deze zeer belangrijke kerkelijke adviescolleges van de bisschop-landsheer zich als generaal-kapittel met wereldlijk bestuur bezighielden, assumeerden zij in hun vergaderingen steeds veelvuldiger een of meerdere instellingen, of een of meer edellieden. Dat gebeurde lang vóór de Landbrief van 1375, het institutionele beginpunt van de daarna steeds duidelijker en preciezer wordende taakomschrijving van de Staten.

De wisseling en de frekwentie in de aanwezigheid van allerhande wereldlijke instellingen of personen in het kapittel-generaal, op uitnodiging of op eigen verzoek, waren voorshands afhankelijk van de aard der te behandelen kwesties. Niettemin tekende temidden van de sterk wisselende personen en instellingen van wereldlijke aard, zich meteen de klassieke indeling af van de tweede stand van ridders, en/of de derde stand van stad en steden bij de permanente vergaderingen van de kapittels als vaste kern.

Het blijkt echter, dat bij voorbeeld omstreeks 1408-1411 de samenstelling van het eigenlijke kapittel-generaal wel wat anders is dan men verwacht. De bisschop (Frederik van Blankenheim) zelf is nogal eens aanwezig, en verder verschenen niet alleen de dekens, maar ook de proosten van de Utrechtse kapittels en nogal wat kanunniken, maar lang niet allemaal. Daartegenover zag men toen wel de proosten (van de H. Geestkerk) te Roermond, Culemborg en Leiden (allen tevens Utrechtse kanunniken) regelmatig verschijnen, benevens de proosten van de hoofdkerken elders in het bisdom, zoals de proosten van Deventer, Emmerik, en Arnhem.

Het probleem blijft echter draaien om de vraag, hoe te midden van die ellenlange kapittel-generaallijsten de statenvergaderingen zijn af te zonderen van de gewone vergaderingen van de gezamenlijke kapittels in de periode vóór 1489/90. Van den Hoven van Genderen houdt dit probleem wat op de achtergrond. Hij wilde geen volledig historisch-chronologisch overzicht schrijven. Wil een toekomstige onderzoeker dat echter wél doen, dan is het zoeken naar de criteria, wanneer kapittel-generaalvergaderingen echte statenvergaderingen zijn, nodig.

Volgens drie methoden zijn in die lijsten met kapittel-generaalvergaderingen bijeenkomsten te onderkennen als statenvergaderingen, en daarmee het verloop en de aard van de betrokkenheid van de Staten bij de Stichtse landsheerlijke politiek, vooral chronologisch nauwkeuriger te bepalen terwille van het geschied-verhaal.

Allereerst de kapittel-generaal vermeldingen waar de statenvermeldingen letterlijk bij staan. Zo kan een vergadering van alle drie de standen worden vermoed in een aanduiding als die uit 1383. Er is dan sprake van een „capitulum generale totius patrie de illis de Amersfordia et Langbroec“ (kapittel-generaal van het gehele vaderland van het Nedersticht over zaken aangaande Amersfoort en Langbroek). Letterlijk sprake van het kapittel-generaal van de drie staten is er bij voorbeeld in 1449⁴ betreffende Montfoort, en in 1455⁵) in verband met het Utrechtse gildenoproer en de betrekkingen met elect Gijsbrecht van Brederode in verband met de bescherming en verdediging van het Sticht. In 1470 over het ontwerpen van de heffing van een morgengeldbelasting, en in 1477 over

het nieuwe, en beslist niet gewenste bisschoppelijke rechtscollege „De Schyve“, en het afhoren van de Lekdijksrekening. In dit kader is het dan belangrijk te onderkennen, dat in de periode 1483-1485, na de Stichtse plattelandsoorlog, toen het gezag van bisschop David van Bourgondië met harde hand was hersteld, zelfs helemaal geen vergaderingen van het kapittel-generaal werden gehouden.

De tweede mogelijkheid tot het vinden van onderscheid in de lijsten van de kapittelvergaderingen doet zich voor bij onderwerpen, die rechtstreeks voortvloeiden uit de rechten van de Staten, zoals zij die zich sinds 1375 naar zich toe hadden weten te trekken, in het bijzonder rond belastingheffingen. In die gevallen zijn kapittel-generaalvergaderingen vrijwel zeker statenvergaderingen. Toestemming tot belastingheffing door de bisschop, de regeling ervan, en de politiek er omheen was en bleef de voornaamste taak, ja zelfs de bestaansgrond bij uitstek van de Staten. Geschiedenis van de buitengewone directe belastingheffing en van de Staten zijn daarom tot grote hoogte identiek.

De derde mogelijkheid tot het vinden van onderscheid bij de lijsten van kapittel-generaalvergaderingen, doet zich voor als kapittelvergaderingen duidelijk spelen op een tijdstip, dat er ook akten zijn uitgevaardigd op naam van de bisschop en de drie Staten gezamenlijk. Het jaar 1405 levert ons daarvan een sprekend voorbeeld. Bisschop Frederik van Blankenheim en zeven getuigen legden toen tegenover de Staten de eed af, dat Haastrecht en Hagestein tot de Utrechtse kerk behoorden. De akte is ook mede zo interessant, omdat de „klassieke“ samenstelling van de Staten, dus zonder de proosten, maar met Amersfoort en een gedetailleerde opgave van de namen van de edelen, er in te vinden is.

De vroegste vermelding van het bestaan van de Staten van Utrecht vindt men aldus ook terug. Dat is in 1354, toen bisschop Jan van Arkel, inderdaad in tegenwoordigheid van de drie standen; de ecclesien, de goede lieden (duidelijk hier: ridders en knechten), en de steden Utrecht, Amersfoort en Rhenen, beloofde het kasteel Ter Eem niet te zullen verpanden, noch daarvandaan uitvallen te zullen doen, zich te houden aan de benoeming van een Utrechts burger als slotvoogd, en met een morgengeldbelasting de verpan-

Gezicht op Utrecht met (v.l.n.r.) onder andere de kerken van St. Jan, St. Pieter, de Dom, Oudmunster, St. Paulus en St. Marie.

Detail van een ets naar H. Verstraelen (1604). Afgebeeld is de situatie van voor 1587. G.A.U. Top.-Hist. Atlas Ba 26.

ding van Eembrugge aan de stad Utrecht af te lossen. Alle elementen van de Staten komen er voor het eerst in samen: de samenstelling, de kwestie van de landsverdediging, de vervreemding van goederen of rechten, de aanstelling van een landsheerlijke functionaris, en de belastingheffing.

Het voorgaande leidt tot de navolgende aanvullende conclusie. Het jaar 1354 is het feitelijke beginpunt van de Staten van Utrecht. Het jaar 1375 is het institutionele beginpunt. Ook vóór 1490 is een scheiding tussen kapittel-generaal en Staten mogelijk. De vergaderingen van de Staten zaten geconcentreerd rond belastingen en landsheerlijke ambten, Lekdijk en Heikop, en alle kwesties die de bisschop daaromheen aantrof of zelf creëerde. De frekwentie van de eigen-

lijke statenvergaderingen lag vermoedelijk iets lager dan Van den Hoven van Genderen in zijn belangrijke boek concludeert. Sinds het laatste decennium van de vijftiende eeuw nam het aantal vergaderingen sterk toe, en kregen de Staten een volledig eigen administratie.

Amersfoort

C. A. van Kalveen

1. Rijksarchief Utrecht, Archief Domkapittel, nr. 36.
2. De akte berust in Archief Domkapittel nr. 3391.
3. De zogenaamde oudste vermelding uit 1374 in het poorterboek van Wijk bij Duurstede is gewoon een drukfout in de uitgave van Fruin's Rechtsbronnen kleine steden. In het handschrift staat het jaartal 1474.
4. Archief Domkapittel, notulenboek nr. 1-5, 8 maart 1449.
5. Idem fol. 125v.

BIJ DE NIEUWE OMSLAG

In 1988 stonden de activiteiten in de stad Utrecht in het teken van het gereedkomen van de restauraties van de binnenstadskerken. 1989 zal gewijd zijn aan „150 jaar Spoorwegen“. De Nederlandse Spoorwegen zullen dit onder andere in Utrecht vieren met een grote publieksmanifestatie onder de titel „Treinen door de Tijd“. Deze manifestatie die van 22 juni tot en met 6 augustus gehouden wordt, zal plaatsvinden op het stationemplacement, het Jaarbeurscomplex en in het Spoorwegmuseum. Het Nederlandse Spoorwegmuseum zal op 7 juni met een geheel vernieuwde opstelling in het gebouw en een uitgebreide expositie van treinen en trams op het buitenterrein de poorten voor het publiek openen.

Ook de stad Utrecht neemt aan de festiviteiten deel. Enkele activiteiten zijn: Een „NS 150 jaar“-wandel-

tocht op 1 juli, het Maliebaanfestival met kermis van 14 juli tot en met 19 juli en een markt in Oude Stijl. Het leek de redactie van het Maandblad Oud-Utrecht daarom een goed idee de trend van vorig jaar door te zetten om de voorkant van het Maandblad te wijden aan de manifestatie van het jaar.

De omslag van deze jaargang wordt dan ook gesierd door een detail van een tekening van Dolf Schuurmans Stekhoven, die door hem in 1988 werd vervaardigd in opdracht van de Nederlandse Spoorwegen. De tekening is gemaakt met als doel te laten zien hoe de uitbreiding van het spoor in de richting noord-oost er uit zal gaan zien, een project dat in de jaren '90 zal worden uitgevoerd.

Redactie

BOEKENSCHOUW

M. Putter e.a., *Een straatje om in Wittevrouwen. De Plantage Utrecht 1888*, 58 p. ISBN 90 8002 241 1. Prijs f 12,50.

De uitgave „een straatje om in Wittevrouwen“ werd verzorgd door de Wijkgeschiedenisgroep Wittevrouwen. Dit is te merken: chronologisch vanaf 1800 wordt de historie van deze wijk verteld, soms in niet al te fraai Nederlands. Het boekje is geïllustreerd met kaarten en foto's. Storend is het dat er vaak geen relatie bestaat tussen de tekst en de afgebeelde foto. Aardig is wel dat van elke oude foto-opname ook een foto van de moderne situatie is opgenomen. Wat op

de moderne foto's opvalt, is de storende aanwezigheid van geparkeerde auto's. De foto's zijn onduidelijk of te zwart afgedrukt. Dit doet afbreuk aan het kijkgenot. De opsomming van straatnamen op een pagina bracht ook iemand die tot voor kort bewoonster was van deze wijk wel eens in verwarring. Van de geschiedenis van de bewoners horen we weinig. Wie woonden er bijvoorbeeld in de mooie huizen op de F. C. Donderstraat of in de kleine huisjes in de andere straten? Wellicht een idee voor een volgend boekje?

JH